

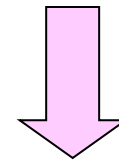
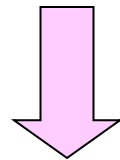
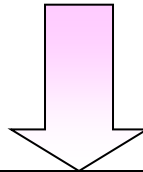
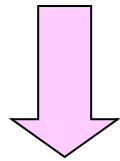
Što i kako s nepoželjnim ponašanjima djece?

Dr.sc. Sanja Šimleša
Email:s.simlesa@gmail.com
Ljubljana, 28.ožujka 2015.

PRAKTIKUM ZGODNJE OBRAVNAVE – DRUŠTVO DOWNOV SINDROM SLOVENIJA

Nepoželjna ponašanja:

```
graph TD; A[Nepoželjna ponašanja:] --> B[Ponašanja koja nanose štetu djetetu (npr. samoozljeđivanje), drugim osobama (npr. agresija) ili okolini (npr. uništavanje imovine)]; A --> C[Ponašanja koja značajno interferiraju sa svakodnevnim aktivnostima (samostimulacija, stereotipno ponašanje)]; A --> D[Ponašanja koja su neobična okolini i nefunkcionalna (određeni dugački rituali, "čudni" razgovori)];
```


Ponašanja koja nanose štetu djetetu (npr. samoozljeđivanje), drugim osobama (npr. agresija) ili okolini (npr. uništavanje imovine)

Ponašanja koja značajno interferiraju sa svakodnevnim aktivnostima (samostimulacija, stereotipno ponašanje)

Ponašanja koja su neobična okolini i nefunkcionalna (određeni dugački rituali, "čudni" razgovori)

Nepoželjna ponašanja u djece s Downovim sindromom:

- ✓ Djeca s Downovim sindromom imaju povećan rizik za razvoj nepoželjnih ponašanja
- ✓ Nepoželjna ponašanja su često prisutna kada se djeca s Downovim sindromom izlažu zadacima/aktivnostima koji su prezahtjevni za njihovu razvojnu dob
- ✓ Često ih okolina smatra "tvrdoglavima"

Da bismo mogli razumjeti zašto se dijete ponaša na određen način, osim samog ponašanja, važno je razumjeti i što se dogodilo prije pojave nepoželjnog ponašanja (mjesto na kojem se dogodilo, vrijeme, osobe koje su bile prisutne i slično) kao i što se dogodilo nakon što je dijete reagiralo (posljedice koje je dijete dobilo za određeno ponašanje). Tek nakon što **razumijemo** zašto se određeno ponašanje javlja, možemo krenuti u određene intervencije.

Vrijeme početka	Što se dogodilo neposredno prije ponašanja?	Što je dijete napravio/la? (ponašanje)	Reakcija osoblja (posljedica)	Ponašanje nakon reakcije osoblja (ishod)	Vrijeme završetka
-----------------	---	--	-------------------------------	--	-------------------

Posljedice koje dijete može dobiti za neko ponašanje su:

- ✓ potkrepljenja koja povećavaju vjerojatnost pojavljivanja tog ponašanja
- ✓ kazne koje smanjuju vjerojatnost pojavljivanja tog ponašanja u nekim drugim situacijama.

Nagrada ili kazna?

Dijete je pospremilo svoju sobu i roditelj ga pohvali i nagradi odlaskom u kino na crtani film kojeg dijete voli.

Dijete nakon što je udarilo vršnjaka u parku dobiva ukor od roditelja ili zabranu gledanja najdražeg crtića.

Učinci kazne:

- ✓ Stroga kazna može izazvati agresiju i druge negativne reakcije djeteta (plač, bijes i slično)
- ✓ Osoba koja kažnjava ponekad se povezuje s kažnjavanjem te dijete počinje izbjegavati interakciju s tom osobom
- ✓ Kažnjavanje može ograničiti i cijeli niz reakcija (katkad i ona ponašanja koja nisu problematična)
- ✓ Djeca imitiraju kažnjavanje te uče da je to primjeren oblik reagiranja na određena ponašanja
- ✓ Kažnjavanjem okolina djeci pokazuje što su oni učinili pogrešno, ali im ne daje model što bi trebali učiniti ispravno u određenoj situaciji

Nepoželjna ponašanja:

1. želi neki predmet/aktivnost/pažnju, a ne zna primjereniji način da dođe do predmeta/aktivnosti/pažnje
2. pokušava izbjeći nekog/nešto neugodno
3. reakcija na situacijske čimbenike (primjerice ako dijete dobije injekciju pa plače)

Primjerena podrška treba biti usmjerena na:

- ✓ Identificiranje funkcije nepoželjnog ponašanja
- ✓ Sustavna zamjena nepoželjnog ponašanja socijalno prihvatljivim

Primjer:

Ana je djevojčica od tri godine s Downovim sindromom. Ana još ne govori. Njezini roditelji se obraćaju terapeutu za pomoć jer kada idu u trgovački centar Ana cijelo vrijeme boravka u trgovačkom centru vrišti.

3. Ana može vrištati zbog frustracije/uzbuđenja

Primjerice: Ne može dočekati da dođu u trgovački centar ili su joj cipele tijesne

Primjer:

Ciljevi podrške, ovisno o definiranoj funkciji nepoželjnog ponašanja bili bi:

1. naučiti Anu da na socijalno prihvatljiviji način traži bombon
2. naučiti Anu da na socijalno prihvatljiv način nauči izbjegavati aktivnosti/ situacije
3. unaprijediti Aninu sposobnost da sačeka prije nego dobije predmet/ aktivnost koju želi i tako unaprijediti njezinu emocionalnu kontrolu

Primjer:

Majka gleda televiziju a njezin šestogodišnji sin hoda po sobi te baca predmete sa stola. Majka želi da dječak sjedi mirno dok ona gleda televiziju. Dječak voli jesti kiki bombon te je majka rekla dječaku da ukoliko sjedi mirno- dobit će kiki bombon.

Da li je majka ispravno postupila kada mu je dala kiki bombon?

Što sve može biti funkcija ovakvog dječakovog ponašanja?

Što sve možemo napraviti kako bismo smanjili nepoželjno ponašanje??

Predviđanje nepoželjnog ponašanja i preveniranje:

- ✓ Što možemo promijeniti u okolini da do nepoželjnog ponašanja ne dođe?
- ✓ Primjerice- nepredvidljivi događaji/aktivnosti mogu biti okidač za pojavu nepoželjnih ponašanja

Što sve možemo napraviti kako bismo smanjili nepoželjno ponašanje??

Ignoriranje

- **Učinkovito** kada je nepoželjno ponašanje motivirano nekom nagradom koja slijedi nakon ponašanja (primjerice pažnjom)
- Ignoriranje treba planirati!!!

“Time out” metoda

“Isključivanje”, “pauziranje” od pozitivnog potkrepljenja

Provedba:

- Definiranje ponašanja koja dovode do time out-a
- Definiranje mjesta gdje se time-out provodi (važno je da je to mjesto koje je djetetu “dosadno”)
- Definiranje trajanja time-outa (1-2 minute)
- Provedba time-outa-a svaki put kada se definirano nepoželjno ponašanje javi
- Kada je dijete u “time out-u” ne smijemo s njim komunicirati ni na koji način (verbalno, kontaktom očima)
- Ako dijete odlazi iz “time-out-a” fizički ga vratite na mjesto bez objašnjavanja
- Kada završi vrijeme isključivanja, kažite da je kraj i odmah pokažite djetetu nagradu koju može dobiti za poželjna ponašanja

Verbalni ukor

Osnovna pravila pri uporabi verbalnog ukora (Ne!, Stani!):

- Nemojte vikati, već ozbiljno, bez unošenja emocija i dovoljno glasno kažete: "NE", "STANI".
- Izbjegavajte "pjevušeci" ton kada govorite "NE" ili "Stani"
- Dijete učite što znači "NE" i "Stani" u mirnim situacijama i kada je vjerojatnost pojave nepoželjnog ponašanja vrlo mala

Upravljanje posljedicama koje slijede ponašanje

- gubitak nečeg što si dobio, zaradio.
- Najčešće se kombinira s pozitivnim potkrepljenjem za ciljana primjerena ponašanja
- Dijete dobiva nagradu za pozitivna ponašnja a gubi dobivene nagrade za neadekvatna ponašanja.
- Primjer: Petogodišnja djevojčica jako voli igrati igrice na kompjuteru. Često pokazuje nepoželjna ponašanja u obliku vikanja kada nešto želi. Majka daje djevojčici pet kartica na kojima je naslikana njena najdraža kompjuter igrice. Svaki put kad djevojčica viče, majka joj oduzima jednu karticu te je podsjeća na primjereno ponašanje (govoriti tihim glasom). Nakon sat vremena, ukoliko djevojčici ostane i jedna kartica, majka joj dopušta da se igra na kompjuteru neko definirano vrijeme.

Primjer:

Marija je osmogodišnja djevojčica s Downovim sindromom. Pohađa prvi razred osnovne škole. Tijekom odmora djeca u razredu se sjednu kako bi pojela užinu prije odlaska na igralište. Marija stalno pokušava uzeti hranu druge djece te odguruje drugu djecu ukoliko se ona suprostave.

Definirajte što sve može biti funkcija ovog ponašanja?

U skladu s definiranom funkcijom, koje biste strategije mogli upotrijebiti?

- ✓Odguruje li Marija djecu i u drugim situacijama?
- ✓Događa li se takvo ponašanje u sličnim situacijama kod kuće ili drugdje?
- ✓Kraj koga sjedi tijekom užine, je li to uvijek isto dijete?
- ✓Bira li Marija hranu koju donosi od kuće za užinu?
- ✓Je li hrana koju nosi za užinu ujedno i njezina omiljena hrana?
- ✓Je li hrana koju Marija nosi u školu značajno drugačija od one koju želi uzeti drugom djetetu?
- ✓Kako drugo dijete reagira kada mu Marija pokušava uzeti obrok?
- ✓Kako reagira učiteljica?
- ✓Što se dogodi neposredno prije negoli Marija pokuša uzeti tuđu hranu?
- ✓Što se dogodi nakon što Marija pokuša uzeti tuđu hranu?
- ✓S kim Marija obično provodi vrijeme na igralištu nakon užine te čega se igra?

Primjer:

Marija obično jede zdraviju hranu od druge djece. Za vrijeme užine obično sjedne pored nekolicine djece koja imaju „zabavniju“ hranu od njezine. Nekolicini djece u razredu je smiješno kada Marija pokušava drugoj djeci uzeti hranu. Na igralištu, Marija se baš i ne igra s drugom djecom već si odabere neke predmete s kojima se zabavlja.

Primjer:

- ✓Razgovarati s Marijinim roditeljima da omoguće Mariji da dva dana u tjednu sama odabere hranu koju želi jesi za užitkom.
- ✓Napraviti vizualni raspored na kojem je jasno pokazano što u kojem danu Marija jede
- ✓Neposredno prije same užine, Mariju se podsjeća na dogovoreno pravilo pomoću fotografija koje pokazuju:
 - Mariju kako uzima svoju užinu
 - Mariju kako sjeda pored druge djece koja jedu užinu
 - Mariju kako posprema ostatke užine
- ✓Ukoliko pokuša uzeti hranu druge djece, Mariju se podsjeća da ukoliko napravi prema dogovoru, može birati svoju užinu sljedeći dan.
- ✓Ukoliko i dalje ustraje u navedenom ponašanju, Mariju se odvodi iz grupe djece na nekoliko minuta dok ne pojede svoj obrok te nakon toga zajedno s ostalom djecom ide na igralište
- ✓Djecu se upozori da se ne smiju ukoliko Marija napravi nešto pogrešno

Primjer:

Dječak u dobi 5 godina s dijagnozom Downovog sindroma pohađa redovni dječji vrtić. Odgojitelji ističu problem da svaki put kada dječak hoće igračku koju ima drugo dijete vrišti dok je ne dobije.

Definirajte što sve može biti funkcija ovog ponašanja?

U skladu s definiranom funkcijom, koje biste strategije mogli upotrijebiti?

Primjer:

Djevojčica u dobi od 6 godina s Downovim sindromom reagira negodovanjem i odgurivanjem na određena ispitivačeva pitanja koja su joj teška (primjerice “Gdje je tata?”; “Tko te doveo?”)

Definirajte što sve može biti funkcija ovog ponašanja?

U skladu s definiranom funkcijom, koje biste strategije mogli upotrijebiti?

Primjer:

Dječak u dobi od četiri godine urednoga razvoja pohađa dječji vrtić. Dok je u skupini dječak ponekad vrišti bez jasnog razloga i gleda u odgojiteljicu.

Definirajte što sve može biti funkcija ovog ponašanja?

U skladu s definiranom funkcijom, koje biste strategije mogli upotrijebiti?

Primjer:

Dječak s Downovim sindromom u dobi od četiri godine pohađa dječji vrtić. Dok je u skupini dječak ponekad pokazuje ponašanja u obliku vrtnje u krug koja nemaju jasnu funkciju.

Definirajte što sve može biti funkcija ovog ponašanja?

U skladu s definiranom funkcijom, koje biste strategije mogli upotrijebiti?

Još neki savjeti:

- Reagirajte smireno
- Govorite o emocijama, imenujte ih
- Postavite jasne granice i budite strpljivi i puni razumijevanja pri provođenju istih
- Budite jasni i jednostavni kada dajete neku zabranu i recite zabranu unaprijed – dakle prije samog postupanja
- Budite dosljedni u provođenju definiranih pravila
- Razgovarajte o svemu što se događa, te dobro slušajte djetetova pitanja

Još neki savjeti:

- Ponekad na prijedloge roditelja izrečene u obliku pitanja predškolsko dijete odgovara negativno, čak i ako želi aktivnost koju roditelj nudi. Umjesto pitanja izrecite jasan prijedlog (hajdemo sada...) i to oduševljenim glasom, a namjesto zabrana budite pozitivni te predložite poželjnu aktivnost bez izricanja zabrane (primjerice umjesto zabrane "Danas nema televizije!", kažite „Aha, sada je vrijeme za odlazak u park“)
- Koristite pozitivna potkrepljena (nagrade) za željena ponašanja
- Kada dođe do nepoželjnog ponašanja, mirno recite da to nije lijepo i ne dozvolite da dijete zbog njega dobije više pažnje ili bilo kakve druge „povlastice“
- Kada dođe do nepoželjnog ponašanja, pokušajte djetetovu pažnju preusmjeriti na neku aktivnost/predmet koji dijete voli
- Ukoliko prepoznajete mjesta i situacije koji su okidači za nepoželjna ponašanja izbjegavajte ih dok dijete ne ojača u emocionalnoj kontroli